

ARHIIVKOGU

Tartu Riikliku Ülikooli

Raamatukogu

125221

Arstiteaduse ajaloo, eriti Saksamaal ja Austrias.

Dr. med. S. Talvik-Tartu.

Teiste arstiteaduse distsipliinide kõrval on arstiteaduse ajalugu senini jäänud tuntavalt varju, osalt, et tema mitte nii otsekohele kui teised erialad ei seisa praktilise elu teenistuses, osalt ka, et tema käsitlemine nõuab erilist, muudest meditsiini-aladest eemalseisvat, põhjalikku ajaloolist ja keeleteaduslist ettevalmistust, mille poolest arstiteaduse ajalugu samal määral on vaimu- kui loodusteaduse haru. Aga just niisugusena on tal tähtis ülesanne iga arstiteadlase eelhariduses: ta on kutsutud olema ühendavaks lüliks vaimuteaduste ja arstiteaduse vahel, rikastades viimase esitajate teadmisi ja laiendades nende silmaringi avarate kultuurajalooliste põhivaadetega. Süvendades nii arsti tegutsemist ja mõtlemist ajaloolise vaimuga, annab tema arstile tüseda üldhariduse, mille puudulikkus nii sagedasti silma torkab omal alal muidu kõigiti tublide arstide juures ja nii tihti arstide ja arstitegevuse alahindamiseks on annud ja annab põhjust. — Teiselt poolt kaitseb lähem tutvus arstiteaduse ajalooga naiivilt ülihindamast praeguse aja saavutusi arstiteaduse aladel, näi-

dates, et nende saavutuste kandvad ideed tihtipäälle juba ammu on figureerinud ajaloo, täienedes ainult oma väljenduste poolest, vastavalt uue aja tehnilisele arenemisele: nil novi . . .

Meditsiinhistorikeri ülesanne meie päevil on kahesugune. Esiteks — üteldes ühe selle ala suurema meieaegse esitaja Sudhoff'i sõnadega — „kogutud meditsiinajalooliste materjaalide rikkust ümbersulatada suurtsugustesse vormidesse ja nii nende küpses iluduses pakkuda kolleegele, kes oma igapäevase elu käru-orjuses vaevalt veel märkavad, et neilgi nälg ja janu on vaimlise toidu järele“; teiseks ja tähtsamaks aga — „uurimine oma kindlate töömetsodidega ja kindla tööplaani järele, erksa kriitika käsitusel, sest arstiteaduse ajalugu on teadus, nii iseseisev ja iseteadev, kui iga teine, kes, kandes oma väärtust iseeneses, lihtsalt, õiglaselt, töökalt ja olles ustav iseenele oma rada käib“.

*

Esimeseks meditsiinhistorikeriks võiksime lugeda juba Hippokrat'i tema teosega „vanast arstiteadusest“. Kuid selle ala kultiveerijad meie aja mõttes ilmusid alles XVIII aastasajal Daniel de Clerc'i, siis Albrecht Haller'i ja teiste isikuis. Eriti päälle suure Prantsuse revolutsiooni, kus Prantsuse meditsiin Bichat, Laennec'i, Corvisart'i ja teiste isikutel tõusis õitsele, leiame esimesena Pariisi ülikooli juures ka arstiteaduse-ajaloo õpetooli ja sellele „Prantsuse koolist“ on välja tulnud Daremberg, kõikide aegade suurim meditsiin-historik. Pariisi järele tõusis õitsele Wiener arstiteadusline kool ja siingi leiame läinud aastasaja algul juba iseseisva akadeemilise õpetooli meditsiinajaloo alal, mis 1850 a. sai korralikuks professuuriks, eeskuju, mis pisut hiljem järeltegemist leidis ka Saksamaal, kus Kurt Sprengel'i, J. F. Hecker'i ja iseäranis viimase järeltulija Berliini meditsiinajaloo õpetoolil August Hirsch'i (1817—1892) isikutel tõusid tähtsad õpetlased mainit alal. Viimase monumentaal-teos „Handbuch der historisch-geographischen Pathologie“ on tänapäevani aluspõhjaks kõigile ajaloolis-geograafilistele töödele nosologia alal, mille kõrval seisab väärilisenä Heinr. Haeser'i kolmeandeline töö: „Lehrbuch der Geschichte der Medizin und der Volkskrankheiten“. Pisut hiljem leiame tegevana meditsiinajaloo alal, enne dotsendina Leipzig'is, hiljem ordinaariusena Wienis, Theodor Pushmann'i (1844—1899), vaimurikka õpetlase ja elegantistilist, kes oma rikka elutöö kõrval (iseäranis byzantini arstiteadlase Alexandros Tralleis'i väljaande ja tema 1899 a. ilmunud „Geschichte des medizinischen Unterrichts“), ka päälle oma surma veel mõjus tagajärjerikkalt edasi: kestis edasi nimelt tema poolt algatud Haeser'i meditsiinajaloolise käsiraamatu ümbertöötamine uues täiendus väljaandes, milleks ta enne surma kutsunud kaastöölisteks hulga eriteadlasi ja kirjutanud põhjaliku sissejuhatuse; teiseks annetas ta testamentaarselt oma ja oma abikaasa suure varanduse Leipzig'i ülikoolile „toetamiseks teaduslikkudele töödele meditsiin-ajaloo alal“. Sellest fondist loodi, päaleselle kui ekstraordinaariusena oli kutsutud Leipzig'i ülikooli juurde Karl Sudhoff (sünd. 1853), viimase poolt selle ülikooli meditsiin-ajalooline instituut, esimene sarnane vist kogu maailmas, millise instituudi juhatajana praegugi töötab tema asutaja.

Pushmann'i tööd jätkamas Wiener ülikoolis on tema õpilane ja järeltulija, praegune ordinaarius Max Neuburger, kes Leipzigi instituudi eeskuju järele, aga mitmeti viimasest erineb, täitsa omal algatusel ja pea

ilma mingi kindla välise toetuseta, lõi Wien'is meditsiin-ajaloolise instituudi ja juba oma esimese tööga „eksperimentaalse pää- ja seljaaju füsioloogia ajaloolisest arenemisest“ rikastas meditsiin-ajalugu ühe väärtuslikuma monograafia poolest. Tema pärastistest töödest on eriti tema monumentaalne „Geschichte der Medizin“, milles autor senini on jõudnud keskaja lõpuni, vist küll meie aja kõige parem teos sellel alal, nii vormi kui küpse käsituse poolest tõsine meistritöö. Selle kõrval seisab väärilise pendant'na Pushmann'i eeltähendat käsiraamatu II köites Neuburger'i sulest ilmunud ülevaade meditsiini arenemisest renessansi ajast kuni Virchow'ini, vahest kõige peenem, mis selle aja ja aine kohta üleüldse on ilmunud. Oma ültähendat meditsiinajalugu ei ole autor mitte enam jätkata suutnud, kuna tema tervis sõja- ja revolutsiooni aastatel palju kannatanud (ta on sõna tõsisel mõttes kestvalt nälgima pidanud, kui ka talvedel kibedat külma kannatanud: meditsiini-ajalugu ei ole ju „leiva aine“). Selle asemel on ta asunud meditsiiniliste klassikute väljaandmisele kriitilis-biograafiliste monograafiatega näol (millest tähtsam on Auenbrugger'i elulugu, kes auskultatsiooni ja perkussiooni käsitab veel enne Laennec'i), ülesse avaldanud arutu hulga vähemaid töid.

Nii on siis Leipzig ja Wien tähtsamateks uurimise ja õpetamise keskohtadeks meditsiin-ajaloo alal saksakeelt kõnelevas Kesk-Euroopas. Oleks võinud nende kõrval püsida ka veel kolmas — Berlin, mis varemalt Hecker'i ja Hirsch'i isikutel oli vääriliselt esitatud sellel alal, kui oleks taibatud siin panna õigel ajal parajat meest parajale paigale — ülikooli õpetoolile — kus ta oleks suutnud luua „kooli“. See mees oli a. 1912 surnud Leopold Pagel. Sündis a. 1851 Taga-Pommern'is juudi soost kooliõpetaja pojana, õppis arstiteadust Berliini ülikoolis, kus seekord õpetasid Helmholz, Dubois-Reymond, Virchow, Hirsch (meditsiinajaloolane), Traube ja t. Tema doktori-töö aineks (a. 1875) oli „Göttingeni meditsiini-kooli ajalugu 18-mal aastasajal“ ja seitsaadiik on ta oma elu pühendanud meditsiinajaloole, hoolimata sellest, et laialine arstline praktika Põhja-Berliini töörahvas seas ja ameti-arstline tegevus liina teenistuses kurnasid tööjõudu. Pääle äramõõtmatuseni paisunud eri-uurimuste (algtekstide publitseerimise ja eriküsimuste käsitamise aladel) ja jooksva ajakirjandusliku töö lõi tema ülevaatliku käsiraamatu meditsiinajaloo alal ja ajatabelid, biograafilise leksikoni kogumeditiinist, arstlise biograafika XIX aastasaja viimasest veerandist (jätkates sellega prantslase Pauly: „Bibliographie des sciences médicales“) siis põhjaliku — loengute-vormis käsitatud — „Einführung in die Geschichte der Medizin“, mis hiljuti ilmus Sudhoff'i poolt korraldatud ja läbitöötatud uues väljaandes; viimaks (a. 1902—1905) ilmus kolmes andes Pushmann'i poolt algatatud meditsiinajalooline käsiraamat Pagel'i ja Neuburger'i toimetusel, milles Pagel'i omast sulest meistrilikult käsitatud on õhtumaaline keskaeg meditsiinis — tema armsam ala.

Aastal 1891 oli Pagel — August Hirsch'i tookordse dekanaadi ajal — ennast habilitseerinud meditsiinajaloo eradotsendina Berliini ülikooli juures, aga kui järgmisel aastal August Hirsch suri, siis ei saanud tema järeltulijaks mitte Pagel, vaid Ernst Schweninger, isik, kellel ei ajaloolisi teadmisi ega mingid töid meditsiinajaloo alal ei olnud, vaid kelle teened selles seisid, et ta — Bismarck'i terveks oli arstinud... See oli raske hoop Pagel'ile, millest tal kibedus järele jäi kogu eluajaks. Küll sai ta a. 1898, oma „Einführung'i“ ilmumise puhul professori-tiitli ja õpeülesande ja 1902 erakorralise professuuri, mis aga

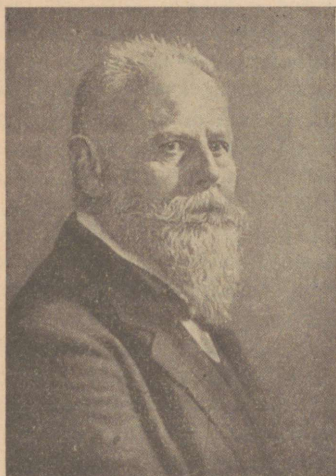
täitsa puudulikult mingist ministeeriumi lisa-summadest tasuti, olles mitte ise-
seisev õpetool. Pageli saatuse kujukalt peegeldub meditsiinajaloo seisukord
meie päevil tema vahekordades teaduse ja ülikooli eluga: tähtsad ja mitme-
külgsed teaduslikud teened ühelt poolt, vähe tähelepanekut, isegi täieline igno-
reerimine ametliku meditsiini poolt . . .

Ei või jätta nimetamata, et paljude muude meditsiiniliste erialade esita-
jad nimekaid uurimusi on avaldanud oma erialade ajaloo, nii — mõned näi-
ted hulga seast — Ed. v. Siebold ja Heinr. Fasbender sünnitusabi, Jul. Hirschberg oftalmoloogia, Wilh. His ja Ludw. Stieda (endine
tartlane) embrüoloogia ja võrdleva anatoomia, Iwan Bloch — siifilise ja
nahahaiguste, Ernst Gurlt — kirurgia, Adam Pollitzer — otoloogia,
Ed. Kobert (end. tartlane) farmakoloogia alalt jne.

*

Leipzig'i meditsiin-ajalooline instituut, kuhu tegin visiidi läinud suvel,
asub teiste ülikooli-instituutide läheduses, võttes oma alla alumise korra suu-
remast hoonest. — Ukse avas prof. Sudhoff ise, kõrget kasvu, patriarhaalse
väljanägemisega herra, lumivalge habemega ja juukstega, sääljuures jumekas
erksa, läbitungiva pilguga. Assistenti muidugi tal ei ole, teener oli ametipuh-
kusel, nii leidsin vanaherra üksi, kesk kibedat tööd, eriti Saksa loodusuurijate

seltsi 100-aasta juubeli ettevalmistamise
alal oma hulgaliste kongressidega ja
meditsiinajaloolise 100-aasta näitusega,
milliste juubeli - korralduste toimkonna
esimeheks tema oli — tunnistus kõrgest
lugupidamisest tema isiku ja töövoime
kohta. Instituudil on, päale ruumika
direktori kabineti, kõigepäält suur r a a -
m a t u k o g u s a a l, mis kütkestas tä-
helepanu: maast laeni ulatavad riulite
read piki seinu kui ka üle kogu saali,
kus tööd on korraldatud aja ja ainete
järele, alates Babüloonia, Assüüria, Egüp-
tuse, India, Juuda, Hiina meditsiiniga,
jätkates eriti täieliku Araabia meditsiini
ja Salerno kooli omadega, kunni renes-
saanssi ajani. Siit edasi jagunevad kogud
üksikute rahvuste järele: sakslased, ingla-
sed, prantslased, ameeriklased, itaallased,
hispaanlased, skandinaavlased, venelased,
Baltimaade literatuur; teiselt poolt jälle on

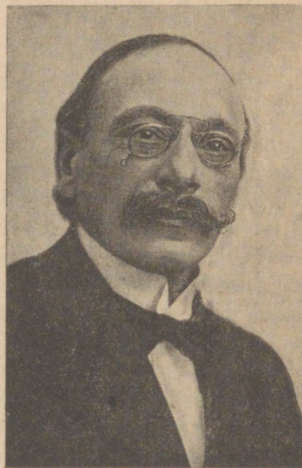
Prof. Dr. K. Sudhoff-Leipzig.

jagunemine läbi viidud ka ainete järele, alates anatoomia, füsioloogiaga, üle kliini-
liste ainete (eriti ka lepra kirjandus, mille hulgas ka tähtsamad tööd Baltimailt)
kuni kohtuliku arstiteaduseni ja hügieenini. Igal osakonnal on ka siia kuuluv käsi-
kirjade kogu, muidugi mitte originaalides, vaid päevapildistatuna, alates Assüüria
kiilkirjade ja Egüpti papüürustega, kunni ueeaja meditsiini-klassikute autograa-
fideni. Üldraamatukogust eraldud on oma ette ruumis käsiraamatukogu semi-
naristliste tööde jaoks. Edasi on instituudil kõigetäielikumalt sissesetatud päe-
vapilistamise ruum; järgneb ruum seminaaride jaoks, kus ühtlasi töötavad

ka doktorandid, harilikult ikka 3—4 meest, kes valinud oma doktori-väitekirja aine meditsiinajaloo alalt. Järgnevad saalid kollektsoonidega, mis aimamatu rikkad. Alates ürgmeditsiiniga, millises osakonnas eriti silmapaistev gipsist kooapiates kogu kivi-aegsete ürg-inimeste trepaneerit pääluid, millest pea kõik näitasid callus'e tekkimist, nii et järjekult nende omanikud kindlasti üle-elanud on selle raske operatsiooni, toimepandu vaid mõne terava kivikillu abil. Silmapaistvad olid ka kooapiad Assüüria kiilkirja-tahvlitest, hulgalised votiiv-anded Greeka-Rooma antiikest — nii originaalides kui kooapiates — eestkätt kujutused haigetest kehaliikmetest ja orgaanidest, mida ohverdati jumalatele, siis igasugused aadrirauad ja muud samast ajast. Eriti kõrget astet instrumentide-tehnika alal esitavad leidised Rooma ajast, kus leiame muu seas lõikuse-nuge, nii kui sarnaseid meiegi ajal tarvitatakse — nii tera kui pää metallist — „uuendus“, mille pääle meie instrumentitegijad aasta paarikümne etast mitte vähe ei olnud uhked; niisamuti käärid, näpitsad, sondid, nõelad, spaatlid igasugustes teisendites. Rida vitriine on, edasi, igasuguste medaljonide, mälestus-rahade, pitsatite all, mis kuidagi ühenduses meditsiiniga. Siis muidugi käsi-kirjade kogud, vanad trükid, vaselõiked, gravüürid, päevapildid päris võrratu-mas rikkuses. Kõik kokku imponeeriv kogu huvitavat ja kõrgeväärtuslist meditsiin-ajaloolist materjali, mis au teeb kogujale enesele kui ka Leipzig'i ülikoolile, kes ülaltähendud prof. Pushmann'i poolt pärandud varanduse üle on annud instituudi loomiseks ja arendamiseks.

*

Vastandina Leipzig'i ülikooli võrdlemisi rikkalikult doteerit meditsiinaja-loolisele instituudile on Wieneri ülikooli oma, mis, niikui eespool tähen-dasin, on loodud, 1906 aastast alates, ilma mingi ainelise toetuseta, ainult prof. Neu-burger'i poolt tema era-algatusel. Aas-tate kestes puudusid tal isegi oma ette ruu-mid, kogude paigutatud olles esiteks arstitea-duskonna dekanaadis (a. 1907), hiljem prof. v. Noorden'i sisekliinikus (a. 1913). Alles 1920 a., kui endise sõjaväe-arstiteaduse aka-deemia, kuulsa „Josephinum'i“ ruumide ära-kasutamine päevakorrade tuli, sai professorite Wenkebach'i ja Hoheneggi päälekäimisel rahva-tervishoiuameti poolt, kelle eesotsas seisis prof. Tandler, üle antud iseseisva me-ditsiinajaloolise instituudi alla Josephinumi II korral 3 ruumikat saali, ühes suure raamatukoguga, üleselle II ja III korral 4 saali ühes Josephinumi kuulsa vahapreparaatide koguga. Nii asub siis nüüd instituut kohal, mis enam kui ükski teine Wieneri meditsiini-lise kooli saamise ja kasvamise tunnistajaks on, mille genius loci teda sündsamaks teeb kui ühtegi teist just meditsiinajaloolise instituudi asupaigaks.

Prof. Dr. M. Neuberger-Wien.

Selle kolmest II korral asuvast saalist on 2 kollektsoonide ja raamatu-kogu all. Viimane sisaldab kõigepäält Wieneri koolist ilmunud tööd, pea ilma

erandita, nende hulgas ka mõndagi bibliograafilist rariteeti, üleselle aga palju muid haruldasi vanu töid, rikkaliku meditsiinajaloolise eri-kirjanduse ühes bibliograafia ja arhivaaliatega, kõik kokku kaugelt üle 5000 köite, mille hulgas suurte Hollandi, Itaalia, Jaapani, Inglise ja Ameerika luksus-väljaannete kõrval ka meie „Eesti Arst“ ja Brennsohn'i teosed ei puudu; üleselle veel rikas separaatide kogu.

Niikui raamatukogu tuumaks on Wieneri kooli tööd, nii ka ajalooliste kollektsioonide seas domineerivad reliikviad Wieneri kooli esitajatelt. Näit. leidub siin Laennec'i massiivse originaal-stetoskopi kõrval pisike, mida tarvitanud Skoda, Helmholtzi originaal-silmapeegel, annetud tema poolt siinse prof. Jaeger v. Jaxthal'ile, tibatilluke mikroskoop, millega töötanud Rockitansky, skalpell Billroth'i isiklikust instrumentaariumist, Hyrtl'i töö-prill, Arlt'i prillidekast ja instrumentaarium, niisamuti Pollitzeri, Stoerck'i, Albert'i, Türk'i ja t. omad, üleselle Josephinum'i kirurgiline instrumentaarium XVIII aastasajast. Rida vitriine sisaldavad üleselle hulk Wieneri koolisse puutuvaid alg-dokumente, käsikirju (näit. Arlt'i kirjadekogu) autogramme, kolleegia-vihke, retsepte, sektiiooni-protokolle (nende hulgas ka Skoda surnukeha avamise protokoll, Chiari poolt kirjutatud), siis hulk mälestus-medaljone, plakette, diplome, üle-kõige aga võrattu rikas kogu näopilte; vasesõlged, päevapildid kuulsatest arstiteadlastest, alates Hippokrat'iga, maitsekalt raamituina, siingi jälle Wieneri kooli esitajad pea viimseni, lõpuks kogu arstiteadlaste - wienlaste rinnakujusid ja anatoomide Hyrtl'i ja Langer'i gipsist surnumaskid, viimasest ka tema peene vaimuka käe gipsi-koopia. Ka kolmanda instituudi ruumi — auditooriumi — seinad on üleni kaetud piltidega; siinsamas ka mõned rinnakujud, reljefid (üks niish eriti suurte antiik-aja arstidega), kogu mappe meditsiinajalooliste piltide, karrikatuuride, dokumentide-koopiatega jne. ja õpetooli kohal instituudi motto:

Multa renascentur

Jam non cecidere.

II ja III, korral 4 toredas saalis, asub vana Josephinumi ilmakuulus vahapreparaatide kogu, üks kõige huvitavamatest pärandustest vanast meditsiinilisest Wienist, kokku 1190 tükki, suuremaid ja vähemaid, igauks oma ette väike kunstitöö ja kõik kokku ka meie ajal veel väärtuslik õpevahend anatoomia ja sünnitusabi aladelt ka laiemale publikumile, kellele kogud on avatud tasuta igal laupäeval. Preparaadid on valmistatud Florenzis anatoomide Fontana ja Mascagni juhatusel keisri Joosep II tellimise pääle, kes nad a. 1786 hiigla summa eest omandas ja mitmesaja koormaga Wieneri lasi vedada. Nad hoitakse alles vanades roosipuust, kullat liistudega, kassettides, mille seinad peenemast peegliklaasist ja mis seest valge siidiga drapeerit. Allolevates laegastes on preparaatide kirjeldused ladina, itaalia ja saksa keeltes. Silmapaistev nende hulgas on eestkätt koopias Medicea Venusest, kellest kõik sisekonnad osadekaupa on välja võetavad. Imeilusad ja peenelt läbitöötad on ka vere- ja mahlaringvoolu kavad,aju- ja ergukava-, luustiku-, sidemete-, lihaste-, sisekonde jne preparaadid. — Nii siis erineb Wieneri instituut oma kogudega sellepoolest, et siin eestkätt Wieneri meditsiiniline kool kogu oma hiilguses on esitatud. Loengud käesoleval suvisemestril on järgmised: 1) „Die historischen Grundlagen der modernen Medizin“, 2 t. nädalas ja 2) „Medizin vor 100 Jahren“, 1 t. näd. Üleselle 4 tunniline seminaar (2 × nädalas à 2 tundi) kogude seletamiseks, tekstide, eriti meditsiiniliste klassikerite harutamiseks jne.

Ülevaadet lõpetades ei tahaks olla osatamata meditsiinilist panteon'i, vahest ainukest omalaadilist kogu maailmas, mille pühalikku vaikusse ikka jälle tõmbas ilmalinna möllust: Wiener ülikooli päähoone taga olev väike iluaed, keskel valges marmoris „Sapientia“, ümberringi kolmetiivuline kaetud, aiakese poole vaba loggia Wiener ülikooliõpetajate, kõigilt aladelt, rinnakujude resp. haut-reljeefidega, nendest rohkesti üle poole arstiteaduse esitajate omad — „kujukas“ tõendus Wiener meditsiinilise kooli hiilgusest. Alates ringkäiku paremalt äärstiivalt peatame kõigepäält internistide Leopold Oser'i († 1910) ja Otto Kahler'i († 1893), siis psükiatri (ja kohtu-psükiatri) Krafft-Ebing'i († 1902) kujude ees, viimane asetatud siia psükiatride ja neuroloogide seltsi poolt. Järgnevad pediaater Hermann Frh. v. Widerhofer († 1901), larüngoloog Karl Stoerck († 1899) ja oftalmoloog Ludwig Mauthner, kelle viimase reljeef on ilustatud Hügienia kujuga, vaatleva vaha haigel lapsel silma. Siis geniaalse kirurgi Theodor Billroth'i († 1894) monumentaal-kuju, käes hoidev kirurgi-nuga, teises käes lehte coxa kujutusega. (Wienlased ka muidu mäletavad oma kuulsat õpetlast, jäädvustades tema nimega ühe uulitsa, kui ka tema poolt asutatud õdede kooli). Siis Ernestus Eques de Brucke, natus Berolin. 1819, mortuus Vindobon. 1892: ilmakuulus füsioloog on siin kujutatud keskaegses kasukas ja baretis, seisvana mõttes mikroskoobi juures, tema üle hõljuva, loorberi-oksa kandva geenius'ega ja alloleva mälestustahvliga: „Magistro suae artis principii amici et discipuli cum Austriae diversis provinciis tum Americae foederatis civitatibus Candaque, Anglia, Belgia, Gallia, Germania, Helvetia, Hollandia, Hungaria, Italia, Russia, Svecia oriundi pietatis ergo D.D.“ — Mõõda arhiatr'i Jos. Quarinius'e kujust peatame Hermann Nothnagel'i oma ees, seisva Aeskulap'i kujuga altaril, ümbritset õpilastest, andes seletust haige üle, kellel üks õpilastest katsub puls'i; all Nothnagel'i deviis „nur ein guter Mensch kann ein guter Arzt sein.“ See oli mees, kes oma surmatunnini jäi mitte ainult hääks, vaid ka suureks artiks ja inimeseks, objektiivselt märkides üles oma stenokardiliste atakide iseloomu kuni 1/2 tundi aega enne surma (juulil 1905). Mõõdudes kirurgist Franz Shuh'ist († 1865), peatame kahe antipoodi, imperatooriliselt-valjude näojoontega anatoomi Hyrtl'i († 1870) ja sõbraliku ilmega gүнäkoloogil Carl Rud. Braun'i († 1891) kujude ees: viimase kohta tähendanud mõnitades esimene — üks jäme herra! — „mujal olla eeslid hallid, siin on nad pruunid.“ Nüüd on mõlemad vastased asetatud sõbralikult kõrvuti. Järgneb anatoomi Karl Langeri'i († 1887), Ritter von Edenburg'i, vaimukas reljeef: tuges käega päälluule, istub mõttes töölaua ääres käsipöösakile. Järgneb „artis medicinae reformator'i,“ auskultatsiooni ja perkussiooni tee-rajaja Joseph Skoda († 1871) kuju, oma näojoontes väga Beethoven'i sarnane, keda wienlased ka veel oma „Skoda-Gassega“ mälestavad. Oli — ühes Rockitansky ja Hebra'ga — üks esimestest, kes Semmelweiss'i geniaalset leidust tunnistas. Tema divinatooriliselt äraseletud profiilile järgneb tema vastandina lihtsa-mehise näoga, sõjaväe mundris ja kõrgete autähtedega Andr. Joh. Stift'i oma, püstitud „ob magna in principem, in patriam in rem medicam merita“ Wiener arstide seltsi poolt aastal 1826. Järgnevad 2 kuulsat dermatoloogi Ferdinandus Eques de Hebra († 1880) ja Moritz Kaposi († 1902), siis kirurg Joh. Heinr. Dumreicher von Österreich († 1860), füsioloog Brücke õpilane Ernst Fleischl v.

Maxow († 1891), vaimukas internist Heinrich v. Bamberger (Opolzeri järeltulija, † 1888) ja oftalmoloog — berlinlase Graefe kõrval üks kõigetähtsamatest — Ferdinand Arlt († 1887) „suave artis princeps, florentis scholae conditor“; siis kirurg-urooloog Leopold v. Dittel († 1892), „emendare suam moriens qui destitit artem“. Möödudes füsioloogilisest-keemikerist Jos. Seegen'ist († 1904) ja internistist Adelb. Duchek'ist (Skoda järeltulijast, † 1882) peatame Carolus Rokitansky († 1888), „novae disciplinae anatomiae pathologicae conditor“ — tühja reljeefi-aseme ees; see on revolutsiooni-möllus ära kistud ja kadunud: Wiener uulits on rüüstanud ära tähendusrikkal kombel, just Wiener meditsiinilise kooli küll kõige hiilgavama esitaja kuju... Järgnevad kahe meditsiinilise piiri-teaduse esitajad — zooloog ja võrdlev anatoom Carl Claus, Haeckel'i ja Weismann'i vastane, ja „archiater caesareus“ Joh. Ingen-Housz († 1799), ühtlasi botaanik, kes „qua ratione plantae alantur primus perspexit.“ Järgneb oftalmoloog Ed. Jaeger Ritter v. Jaxthal († 1884), siis kirurgi Ed. Albert'i († 1900) vägev kuju profilis: dotseerib, käiksed üles kääritud, hoides käes kotkaninalt võetud prilli, lõikuslaua ääres, mille lamab haige. — Lõpuks vennaksed v. Opolzer'id: arstiteadlane, Skoda kõrval tähtsam vanematest kliinikeritest (Wiener Schönlein, † 1871) ja tema vend-astronoom.

Mis puutub kohtu-mediitsiini esitajasse, siis niisugusena juba Krafft-Ebing'i, kui eestkätt kohtu-psihiater'i, kõrge kuju ehib seda uhket pantheoni, kuid tunneb veel olulist puudust, niikaua kui sinna mitte ei ole püstitud meie teaduse ühe suurimatest teerajajatest Eduard v. Hofmann'i oma, kes suri a. 1897 ja puhkab Wiener kesksurnuaial oma sõbra Th. Billroth'i kõrval, mõlemate „auhaudade“ kivide ehitud olles, pääle allegooriliste skulptuur-embleemide, ka nende mõlemate rinnakujudega haut-relief'is.

*

Moodsa meditsiinajaloo sünnimaal, Prantsusmaal, ei näi huvi aine vastu mitte olevat raugenud. Igalpool ülikoolides on iseseisvad meditsiin-ajaloo õpetoolid; Pariisis, näit., töötab ordinaariusena prof. Menetrier, lugedes läinud semestril kursust aine üle: „l'histoire de la médecine depuis ses origines“; on olemas arstiteaduse-ajaloo selts, kelle koosolekute kirjeldused ilmuvad „Presse Medicale's“. Ka Saksamaal on, pääle Leipzig'i, veel 3 professuuri meditsiin-ajaloo alal (Jenas — prof. Meier-Steinegg, Würzburgis — prof. Sticker, tuttav ka kui leproloog, ja Freiburgis — prof. Diepgen), ülessele eradotsentuurid paljudes ülikoolides. Austrias on, peale Wiener, ordinariaat olemas ka Graz'is, kuid töötab prof. Fossel, tuttav eestkätt Zachias'e „Questions medico-legales“ uue väljaande läbi. Skandinaaviamail on Kopenhageni ülikoolis meditsiin-ajaloo ordinariaat olemas (prof. Moor) ja meditsiin-ajaloo selts 200 liikmega, kelle kutsel hiljuti prof. Neuburger-Wien käis loenguid pidamas Daani- ja Rootsimaal. Stockholmis on olemas „Svenska Läkaresällskapet'il“ meditsiin-ajalooline sektsioon 120 liikmega. Helveetsia ülikoolidest on Genf'is ja Zürich'is meditsiin-ajaloo ordinariaadid; viimases töötab prof. Wähli, kellel ka oma meditsiin-ajalooline instituut, üleselle dotsendina Dr. Siegrist. Kõige kaugemale on jõutud sellel alal aga Poolamaal, kus kolmes vanas ülikoolis (Warsaw, Krakow, Lemberg) on olemas meditsiin-ajaloo ordinariaadid ja aine ise sunduslik üliõpilase õpekäigus. Professoritest on tuttavad eestkätt Louis Birkenmajer Krakowis (Koperniki uurija — v.

referaatide osa) ja I. Ganszgniec Lembergis, viimane ka „Mittelungen der deutschen Gesellschaft für Geschichte der Medizin und Naturwissenschaften“ alaline kaastööline.

Meilgi Tartus figureerib meditsiinajalugu arstiteadliste õpeainete hulgas, olles vana ülikooli põhikirja järele seotud farmakoloogia õpetooliga, kelle esitajatest Kobert omal ajal teda luges õige elaval osavõtmisel kuulajate poolt ja ise avaldas ja inspireeris mõndagi meditsiinajaloolist tööd. Kobert'i järele on asi jäänud üsna soiku, kui mitte arvestada nende ridade kirjutaja 1-tunnist nädala-kolleegi 1919/20 õpeaasta kestes. Tahaks loota, et aine oma üldhariduslise tähtsuse pärast ka meilgi tulevikus leidma saab temale vääriolist põhjalikumat käsitust, nii õpetamise kui õppimise alal.

Deutsches Referat.

S. Talvik: Über die Geschichte der Medizin, speziell in Deutschland und Österreich. Verf. giebt eine gedrängte Übersicht über die Bedeutung des Faches in der Allgemeinbildung des Mediziners, über die bisherige Entwicklung desselben, speziell in den genannten Ländern, schildert dann etwas eingehender die medizingeschichtlichen Institute in Leipzig und Wien, insbesondere die Kollektionen dieser Institute und die von den hochverdienten Leitern derselben, sowie dem verstorbenen Pagel u. a. geleistete wissenschaftliche Arbeit, dann das einzigartige „medizinische Pantheon“ in den Wandelgängen um den Schmuckgarten der Wiener Universität. Nach einer skizzenhaften Übersicht über den derzeitigen Zustand der Medizingeschichte als Unterrichtsfach in den Universitäten von Frankreich, der skandinavischen Länder, der Schweiz und Polens (woselbst sie eine ganz besonders verständnisvolle Pflege als obligates Studienfach gefunden), sowie einer Reminiscenz an den Dorpater Pharmakologen Kobert, der als Letzter das Fach wenn auch im Nebenamt, hierselbst gepflegt, schliesst Verf. mit dem Wunsche, es möge dieses an der nunmehr freistaatlich-estnischen Hochschule wiederum zur Blüte kommen.